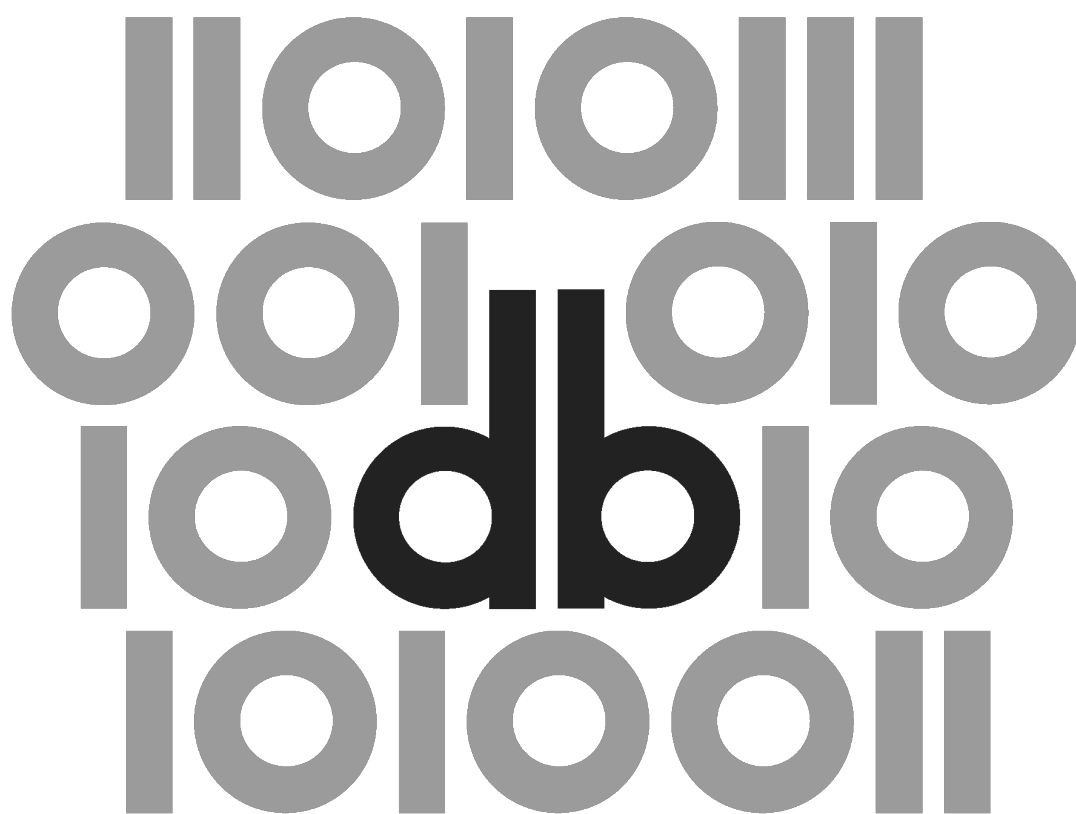

2018.01.

<DIGITÁLIS BÖLCSÉSZET>

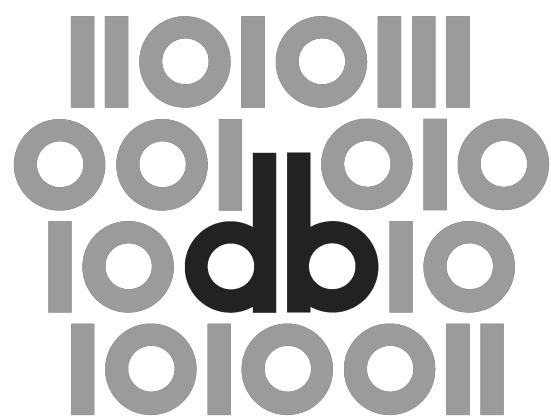

2018.01.

</DIGITÁLIS BÖLCSÉSZET>

Digitális Bölcsészet
2018., első szám

<DIGITÁLIS BÖLCSÉSZET>

2018.01.

Felelős szerkesztő:

Maróthy Szilvia

Szerkesztőbizottság:

Bartók István, Fazekas István, Golden Dániel,
Horváth Iván (a bizottság elnöke), †Orlovsky Géza,
Palkó Gábor, Pap Balázs, Sass Bálint, Seláf Levente

Szerkesztőség:

Almási Zsolt, Fodor János, Kokas Károly, †Labádi Gergely,
Parádi Andrea

Rovatvezetők:

Tanulmányok: Kiss Margit

Műhely: Péter Róbert

Kritika: Bartók Zsófia Ágnes

ISSN 2630-9696

DOI 10.31400/dh-hun.2018.1

Kiadja az ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszéke, 1088 Budapest,
Múzeum krt. 4/A.

Felelős kiadó az ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék vezetője.

Megjelenik az Open Journal Systems (OJS) v. 3. platformon, melynek
működtetését az ELTE Egyetemi Könyvtár- és Leváltár biztosítja.

Honlap: <http://ojs.elte.hu/index.php/digitalisbolcseszet>

Email cím: dbfolyoirat@gmail.com

Tördelés: Hegedüs Béla

Grafika: Hegyi Gábor

Tartalom

Beköszöntő	7
Prószéky Gábor előszava	9
Andrew Prescott előszava	11
Szerkesztőségi köszöntő	13
Tanulmányok	15
Labádi Gergely	
Az olvasó gép: Berzsenyi Dániel versei távolról	17
Drótos László–Kokas Károly	
Webarchiválás és a történeti kutatások	35
Markó Anita	
Hálózatok a 16–17. századi album amicorumokban: Az 1500 és 1700 közötti hungarika jellegű emlékkönyvbejegyzések hálózatelemzése az <i>Inscriptiones Alborum Amicorum</i> adatbázis alapján	55
Matthew L. Jockers	
Metaadat	83
Műhely	109
Sennyey Pongrácz	
Viták és víziók a digitális bölcsészetről	111
Horváth Iván	
Digitális bölcsészet a virtuális nemzeti könyvtárban	121
Lejtovicz Katalin–Matthias Schlögl–Bernád Ágoston Zénó–Maximilian Kaiser–Peter Alexander Rumpolt	
Digitalizáció és hálózat kutatás: Az <i>Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950</i> és az APIS-projekt 139	
Cséve Anna–Fellegi Zsófia–Kómár Éva	
Móricz Zsigmond levelezésének (1892–1913) digitális kritikai kiadása Esettanulmány	159
Biszak Sándor–Kokas Károly	
Budapest Időgép	175
Ruttkay Zsófia	
Digitális Múzeum – a MOME TechLab projektjeinek tükrében	185
Dragon Zoltán–Sebestény Csilla	
#BREW: influencer-kísérlet az Instagram újhullámos kávéközösségében 203	

Kritika	217
Matthew James Driscoll and Elena Pierazzo, eds., <i>Digital Scholarly Editing: Theories and Practices</i> (2016) – Maróthy Szilvia	219
Laura Estill, Diane K. Jakacki and Michael Ullyot, eds., <i>Early Modern Studies after the Digital Turn</i> (2016) – Maczelka Csaba	223
Matthew K. Gold, ed., <i>Debates in the Digital Humanities</i> (2012); Matthew K. Gold and Lauren F. Klein, eds., <i>Debates in the Digital Humanities 2016</i> (2016) – Zámóné Kocic Larisa	233
George Bruseker, László Kovács and Franco Niccolucci, eds., „Digital Humanities.” <i>ERCIM News</i> 111 (2017) – Molnár Sándor Gyula	239
In memoriam	243
Szajbély Mihály: Búcsú Labádi Gergelytől	245

Búcsú Labádi Gergelytől

Ravatal fölött állni és búcsúzni valakitől, akit szerettünk, de aki nincs többé, csak nyomok az üressé várt térben és az emlékezet, mindig nagyon nehéz. Labádi Gergelytől búcsúzni, leküzdeni a fájdalmat, és mondatokat formálni, mondatokba formálni a fájdalmat, nekem majdnem meghaladja az erőimet.

Mert fájdalmas, ha tanítvány búcsúztatja mesterét, de hatványozott a fájdalom és gyűlik a mélyről jövő, tehetetlen, fojtogató indulat, a lázadt ember vad keservei, ha a tanár búcsúztatja az egykori tanítványt.

Mert ez elfogadhatatlanul és elemien igazságtalan.

Másodéves kora óta ismertem őt. Máig emlékszem arra a régi szeptember eleji szemináriumra ott az Irodalmi Olvasóban, talán 1995 ősze lehetett, amikor először találkoztam velük. Ismerkedésképpen valami olyasféle feladatot adtam, hogy mindenki írjon pár sort a legutóbbi kortárs magyar irodalmi élményéről, arról, ami utoljára a kezébe került és érdekesnek találta. Gergő Sziveri Jánosról írt, nekem nemzedéktársamról és barátomról, a néhány évvel korábban rákos betegségben elhunyt újvidéki költőről, akit akkor még nem sokan ismertek és olvastak Magyarországon. Ő igen.

Azóta eltelt több mint két évtized, hosszú és most mégis rettentően rövidnek bizonyuló idő, amit kiszabott még számára a sors, amit egymás közelében tölthettünk el, úgy, hogy tudtuk, bármikor összefuthatunk az egyetem folyosóján, vagy az épület előtt, én jövök kifelé, ő éppen köti le a kerékpárját, vagy fordítva, fején még ott a sisak, beszélünk pár szót, számtalanszor ismétlődő jelenet volt ez. És a megbeszélte találkozások, legelőbb a szemináriumok, azután a csütörtök esték, a szegedi klasszikus magyar irodalmi képzés emblematikus csütörtök estéi, műhelyszeminárium, ahol először hallgatóként bukkant fel, aztán doktorandusz lett, végül tanárként volt jelen. Vétésforgók, Kaposvártól Kolozsvárig, hosszú közös autótutak, útmenti fogadók, hosszú beszélgetések.

Ennek most vége.

Pedig együtt kezdtük volna ezt a szemesztert is, de szeptember 14-én, csütörtökön délelőtt a következő rövid üzenet érkezett tőle:

...tegnap váratlanul bent tartottak Deszken, mert légmellet találtak nálam. Ezért ma biztos nem tudok menni este. Barátsággal. Gergő

Azután még egy rövid levél jött tőle péntek délelőtt, javaslat a félév programjához, és én nem gondoltam volna, hogy ez lesz a búcsúlevél.

Nem volt hivalkodó ember, nem hivalkodott sem a tehetségével, sem a tudásával. Pedig mindkettőből volt neki bőven. Szerény volt, csendesen dolgozott, és nem személyével, hanem munkája eredményével, publikációival keltett feltűnést, lett Martinkó- és Kiss József-díjas, lett a klasszikus magyar irodalom jól ismert, sokat hivatkozott és megbecsült kutatója. Doktori disszertációja, mely később könyvformában *A magyar episztola a felvilágosodás korában. Műfaj- és médiatörténeti értelmezés* címmel jelent meg 2008-ban, alapműnek bizonyult. Elméleti igényesség és felkészültség társul benne a filológiai aprómunkával, a régi szövegekkel való szeretetteljes bíbelődéssel, a forrásfeltárás örömeivel. Ányos és társai, kolostorok lakói, és a délceg katona, Barcsay

Ábrahám. Nevezhetnénk ezt a *szoros olvasás* örömének is, megelégedhetett volna ezzel, a feltárt anyaggal még sokáig elbélélődhetett volna. Hiszen vannak egytémás, kitűnő irodalomtörténészek is, nem is kevesen.

Labádi Gergely azonban egy idő után már nem a szoros olvasás örömét, hanem a korlátait érezte, és igyekezett áthágni azokat. Ez a törekvése egészen új utakra vezette. Az ő nemzedéke volt talán az első, amely már nem csupán intelligens írógépként nyúlt a számítógéphez, hanem az érdekelte, hogy ez az új technika milyen új észlelési módokra ad lehetőséget. Ehhez persze otthonosan kellett mozognia ebben a szép új világban, aminek mi, akik nagyon idegenül mozogtunk benne, legelőbb a praktikus előnyeit éreztük. Mert hamar kiderült, hogy ha valamilyen problémánk támad a gépünkkel, vírust kell irtani vagy egy új programot telepíteni, azt használni, akkor bátran lehet támaszkodni órá. Nagyon empatikus és segítőkész volt mindig, olyan ember, akiből üdítően hiányzott a számítógépes szakemberek felsőbbrendűsége, melyet szeretnek éreztetni a számítógépet használó pórnépekkel szemben.

Később azonban kiderült, hogy jóval többről van szó ennél.

A legújabb angolszász és német szakirodalmat bűvárolva ő döbentett rá minket arra, hogy a digitális fordulat utáni világrend a szövegek megközelítésének radikálisan új formáit, egyelőre inkább a lehetőségeit is magával hozta. Mert a digitalizált és a világhálóra kötött számítógép előtt ülve kényelmesen lehívható szövegek nagy tömege nem csupán a régóta óhajtott világkönyvtár megszületését hozza látható közelségbe, hanem a szövegek értelmezésének új, a korábbiaktól alapvetően eltérő lehetőségét is. Mert ilyen mennyiségű szöveget ugyan mi, szoros olvasók, sohasem tudnánk egyben látni, de – nagyon durván leegyszerűsítve az általa nagyon cizelláltan körüljárt problémát – mi történik akkor, ha megtanítjuk a számítógépet, hogy olvassa el helyettünk a szövegeket és válaszolja meg a *mi* kérdéseinket?

Ez a felvetés az irodalomtörténeti kutatások módszertanának radikális újragondolását takarja, és Labádi Gergőnek köszönhetően a szegedi magyar irodalom tanszék nem utána kullogott, hanem együtt haladt azokkal, akik itthon és nagyvilágban a digitális kor új kérdéseire kerestek választ. *Digitális bölcsészet*, először furcsán hangzott, mára – neki köszönhetően is – bevett terminussá vált. Alighanem ő hívta fel elsőként a magyar kutatók figyelmét Franco Moretti nagyhatású fogalmára, a *distant reading*-re, majd emlegette azt együtt a Stephen Ramsay által bevezetett algoritmikus irodalomtudománnyal, és a Matthew L. Jockers által javasolt makroelemzéssel. „A lényeg persze – fogalmazott Jockers könyvének tanulmány értékű ismertetése során – mindhárom fogalom esetében ugyanaz: nagy mennyiségű adat rendszeres, következetes vizsgálata, amely révén olyan trendek, mintázatok azonosíthatók, amelyek a szövegek mikroszintű vizsgálata, azaz a szoros olvasás révén nem elérhetők.” A terjedelmes recenziót pedig azzal fejezte be, hogy akiket a technikai részletek is érdekelnek, elővehetik Jockers másik, az ismertetett könyvnél egy évvel később megjelent munkáját.

Igen, ha ez érdekel bennünket, most már valóban a könyvre és magunkra vagyunk utalva.

Gergőt már nem kérheti fel az Irodalomtörténet szerkesztősége, hogy írjon róla is újabb ismertetőt, de nem állíthatjuk meg mi sem a folyosón, hogy megkérjük: a legközelebbi csütörtök estén beszéljen erről nekünk.

Pedig sokáig nem adtuk fel a reményt, hogy ezt megtehetjük, és nem adta fel a küzdelmet ő sem. Jól emlékszem arra a csütörtök estére – mindenki elment már, ketten maradtunk a sarokszobában, 2015 novembere volt – amikor elmondta nekem: foltot találtak a tüdején. Én, talán ösztönösen, a kisebbik rosszat igyekeztem érteni: azt hittem, tbc-ről van szó. Rám nézett, és azt mondta: nem.

Az a majdnem két év, amely ezután következett, heroikus volt. Mert igyekezett úgy élni, mintha semmi sem történt volna. Bejárt az egyetemre, egyre soványabban, a betegségtől és a nehezen megszerzett gyógyszerektől, ezektől a szörnyű mérgektől egyaránt elgyötörve. Egyre nehezebben járt, kínozták a köhögési rohamok. Mégis jött, sapkában és fehér cérnakesztyűben. Ha kellett, hihetetlen önfegyelemmel fojtotta vissza a köhögési ingert, és megtartotta az óráit. Azután bement a szobája, és köhögni kezdett, erősen, hosszan és félelmetesen.

Elképesztő módon tartotta magát egyébként is. Elkéseredettnek egyszer hallottam a hangját, 2015 karácsonya és újéve között, békés, lassú napok a két ünnep között, amikor azzal hívott fel, hogy daganatot találtak a koponyájában és rapid műtétre vár a klinika folyosóján. „Na, a docens!” – mondta, és elkésérésébe szarkazmus vegyült. De amikor a műtét után meglátogattam a klinikán, az elkésérésnek már nyomát sem találtam. Kijött velem a folyosóra, turbán a fején, beszélgettünk.

Élni akarása életben tartotta.

Velünk volt csütörtök esténként, tavasszal eljött velünk Pécsre. Sokak számára emlékezetes, szép előadást tartott a budapesti Berzsenyi-konferencián. Augusztusban pedig, hogyléte iránt érdeklődő levelemre így válaszolt:

Szia,

most jöttünk vissza egy párnapos gyulai nyaralásról, ahol megszagolhattam egy parfümöt az Almásy-kastélyban, az 1846-ban megalkotott „nemzeti illat”-ot, elég kellemes volt. Egyébként pedig tanulmányokat írok, amelyekben a gépi olvasás eredményeit értelmezem.

Amióta tudósítottalak, nem volt újabb vizsgálat, holnap döntik el, hogyan menjen tovább a kezelés...

Barátsággal. Gergő

Újabb leveleiben a *barátsággal* szó után mindig pontot tett.

Tavasza óta a vizsgálatok eredményei rendre kedvezőbbek voltak, és mi egyre inkább reménykedtünk. Aztán jött az utolsó hétvége, és hirtelen minden rosszra fordult, és két nappal később mindennek megfoghatatlanul vége lett.

Hosszú felkészülési időt küzdött ki nekünk, de nem voltunk felkészülve mégsem.

Nincsen több szavam.

Gergő, drága barátom, legyen neked könnyű a föld.

Szajbély Mihály

A temetésen elhangzott búcsúbeszéd megjelent a *Helikon* 28. kötetének 20. számában (2017).